

АХМАТ БАЙТУРСЫНОВНИНГ «ҚОЗОҚНИНГ БОШ ШОИРИ» МАҚОЛАСИНИНГ МАЪНОСИ

Серикбаева Дана Асилбек қизи

Навоий давлат университети

Рус ва қозоқ филологияси факультети

Қозоқ тили ва адабиёти йўналиши

Илмий раҳбар: Кушкарбекова Маржан Усеновна

Аннотация: Ушбу мақолада Ахмат Байтурсыновнинг «Қозоқнинг бош шоири» асари таҳлил қилинади. Мақолада Абай Қўнанбойўғлининг қозоқ адабиётидаги ўрни, унинг ижодига хос хусусиятлар, фалсафий мазмуни ва жамиятга кўрсатган таъсири ёритилган. Шунингдек, Байтурсыновнинг Абай ҳақидаги фикрлари ва унинг адабиётшуносликдаги аҳамияти кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: Ахмат Байтурсынов, Абай Қўнанбойўғли, қозоқ адабиёти, адабиётшунослик, маърифатпарварлик, фалсафа, поэзия, ижтимоий масалалар, маданият, билим.

Ахмат Байтурсынов – қозоқнинг улуғ маърифатчиси, олим, шоир ва адабиётшунос. У қозоқ халқи маданияти ва адабиётини ривожлантиришга катта ҳисса қўшган шахс ҳисобланади.

Унинг асарлари ичида Абай Қўнанбойўғли ижодини таҳлил қилишга бағишланган «Қозоқнинг бош шоири» номли мақоласи алоҳида ўрин тутади. Ушбу мақолада Байтурсынов Абайнинг қозоқ адабиётидаги ролини белгилаб, унинг асарларининг бадий хусусиятлари, фалсафий чуқурлиги ва қозоқ жамиятига кўрсатган таъсирини таҳлил қилади.

Абай Қўнанбойўғли – қозоқ адабиётида янги даврни бошлаб берган улуғ шахс. Унинг асарлари нафақат адабиёт соҳасида, балки қозоқ халқи маънавий тараққиёти

ва ижтимоий онгининг ўсишига ҳам катта таъсир ўтказди. Ахмат Байтурсинов ўз мақоласида Абайнинг поэзиясини таҳлил қилиб, уни қозоқнинг энг асосий шоири деб тан олади. Ушбу ишнинг асосий мақсади – Абай ижодининг қозоқ адабиёти ва маданиятидаги ўрнини аниқлаш, унинг поэзиясининг миллий хусусиятларини очиб бериш ва шоирнинг халқни маърифатга чорлашдаги ролини кўрсатишдир.

Асосий қисм

1. Ахмат Байтурсиновнинг Абай ҳақидаги қарашлари

Ахмат Байтурсинов Абайни қозоқнинг бош шоири деб атаб, унинг ижоди аввалги шоирлардан тубдан фарқ қилишини кўрсатади. У ўз мақоласида Абайнинг шеърлари фақат ташқи гўзаллик учун ёзилмаганини, балки улар чуқур фалсафий маънога эга эканлигини таъкидлайди.

Байтурсиновнинг фикрича, Абай поэзияси қозоқ халқи ҳаётини ҳаққоний акс эттириб, унинг маънавий уйғонишига таъсир ўтказган. Абай шеърларида халқ турмуши, жамиятдаги адолатсизликлар, таълимнинг аҳамияти ва инсонийлик муаммолари кенг ёритилган.

2. Абай поэзиясининг ўзига хослиги

Ахмат Байтурсинов мақоласида Абай ижодига чуқур таҳлил беради. У Абай поэзиясининг қуйидаги хусусиятларини ажратиб кўрсатади:

- **Теран маънолилик** – Абайнинг шеърлари инсоннинг ички дунёсига назар ташлаб, маънавий қадриятларни тарғиб қилади.
- **Маърифатпарварлик йўналиши** – Абай халқни илм-фанга чорлайди. Унинг «Илмсиз мактанма», «Интернатда ўқиб юр» каби шеърлари қозоқ ёшларини ўқиш ва билим олишга даъват қилади.
- **Ижтимоий муаммоларни кўтариши** – Абай ижодида адолатсизлик, жоҳиллик, ялқовлик каби жамиятдаги камчиликлар танқид қилинади. Масалан, «Қалинг элим, қозоғим, қайран жуғрим» шеърларида у халқнинг ижтимоий аҳволига қайғу билан ёндашиб, унинг ҳолатини яхшилашга чорлайди.

- **Шарқ ва Ғарб тафаккури уйғунлиги** – Абайнинг дунёқараши қозоқнинг анъанавий қарашлари ва Шарқ ҳамда Ғарб фалсафаси уйғунлигидан иборат. У Лермонтов, Пушкин каби рус шоирларининг асарларини таржима қилиб, қозоқ адабиётига янги йўналиш олиб кирди.

3. Абайнинг қозоқ жамиятига таъсири

Ахмат Байтурсынов Абайнинг асарлари қозоқ халқи онгини уйғотишга катта таъсир қилганини таъкидлайди. Абай ўз шеърларида билим олиш, меҳнат қилишнинг аҳамиятини тушунтириб, қозоқ халқига тараққиёт йўлини кўрсатган.

Абайнинг асосий ғояларидан бири – инсон ўз тақдирини ўзи яратиши кераклиги ҳақидаги фикрдир. У ялқовлик, жоҳиллик ва бекорчиликни танқид қилиб, ҳар бир инсон ўз келажаги учун масъул эканини кўрсатади. Бу ғоялар қозоқ ёшлари онгига таъсир ўтказиб, уларни янгиланиш ва ривожланишга интилишга чорлади.

4. Ахмат Байтурсынов мақоласининг аҳамияти

«Қозоқнинг бош шоири» мақоласи – қозоқ адабиётшунослигидаги илк муҳим тадқиқотлардан бири. Ахмат Байтурсынов ушбу мақоласида Абайнинг шоирлик маҳорати, унинг шеърларининг теран маъноларини ва қозоқ адабиётида янги йўналиш асосчиси эканлигини илмий жиҳатдан асослаб беради.

Ушбу мақола орқали Ахмат Байтурсынов Абайнинг асарларини қозоқ халқи маънавий ҳаётидаги муҳим ҳодиса сифатида қараб, уни қозоқ адабиётининг янги босқичга кўтарилишига сабабчи бўлган шахс сифатида баҳолайди. Шунингдек, Байтурсынов Абай ижодининг келажак авлодлар учун ҳам қадрли эканини кўрсатиб беради.

Хулоса

Ахмат Байтурсыновнинг «Қозоқнинг бош шоири» мақоласи – қозоқ адабиёти тарихида муҳим аҳамиятга эга бўлган асарлардан бири. Ушбу мақолада Байтурсынов Абайнинг қозоқ адабиётидаги ўрни ва ролини ҳар томонлама таҳлил қилиб, унинг шеърларининг бадиий ва фалсафий хусусиятларини очиб беради.

Абайнинг шеърлари халқ ҳаётини акс эттириш билан бирга, уни тараққиётга, маънавий камолотга элтади. Унинг асарлари қозоқ халқи маданияти ва адабиётининг ажралмас қисмига айланиб, авлоддан-авлодга ўтиб келмоқда.

Ахмат Байтурсыновнинг ушбу мақоласи Абайни фақат улуғ шоир сифатида эмас, балки халқ мутафаккири, маърифатчиси ва жамият арбоби сифатида ҳам қарайди. Бугунги кунда бу асар қозоқ адабиётшунослиги учун катта аҳамиятга эга бўлиб, Абай меросини илмий жиҳатдан баҳолашга йўл очиб берди.

Абай ғоялари бугунги қозоқ жамияти учун ҳам муҳим бўлиб қолмоқда. Унинг илм ва билимга чорлови, меҳнат ва ҳалолликни тарғиб қилиши бугунги кунда ҳам асосий қадриятлардан бири ҳисобланади. Шу сабабли, Ахмат Байтурсыновнинг «Қозоқнинг бош шоири» мақоласи – Абай меросини англаш ва уни улуғлашга бағишланган муҳим тадқиқотдир.

Қолланилган адабиётлар рўйхати

1. Байтұрсынов А. «Қазақтың бас ақыны» // Ақ жол: таңдамалы шығармалары. – Алматы: Ана тілі, 1991. – 224 б.
2. Абай Құнанбайұлы. Шығармаларының толық жинағы. – Алматы: Жазушы, 2005. – 560 б.
3. Әуезов М. Абай Құнанбайұлы // Әдебиет тарихы зерттеулері. – Алматы: Ғылым, 1967. – 320 б.
4. Қирабаев С. Әдебиет және дәуір. – Алматы: Жазушы, 1997. – 384 б.
5. Нұрғалиев Р. Әуезов және Абай. – Алматы: Санат, 1995. – 280 б.
6. Серікқалиев З. Абай және қазіргі заман // Қазақ әдебиеті. – 2004. – №3. – Б. 25-30.
7. Ғабдуллин М. Абайдың ақындық әлемі. – Алматы: Білім, 2000. – 256 б.
8. Қазақ энциклопедиясы. Абай Құнанбайұлы. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2010. – 430 б.